

Nr 127

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för vissa beredskapsåtgärder under budgetåret 1962/63 m. m.; given Stockholms slott den 16 mars 1962.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Sven Andersson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas en redogörelse för beredskapsåtgärder, som under innevarande budgetår vidtagits inom det militära försvaret. För budgetåret 1962/63 begäres ett reservationsanslag av 10 miljoner kronor för fortsatt förstärkning av beredskapen på vissa områden. Vidare föreslås att 10 miljoner kronor anvisas för ökad lagerhållning av fortifikatorisk materiel m. m. Slutligen föreslås att ett antal specialflygplan för radarövervakning skall få anskaffas inom en kostnadsram av 120 miljoner kronor.

Utdrag ur protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 mars 1962.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, fråga om anslag för vissa beredskapsåtgärder under budgetåret 1962/63 m. m. samt anför därvid följande.

I årets statsverksproposition (bil. 6, s. 14) har anmälts, att överbefälhavaren på grund av den under 1961 inträffade skärpningen i det utrikespolitiska läget ifrågasatt, att 1961 års beslut om försvarskostnaderna under budgetåren 1961/63 skall upptagas till förnyad prövning vad avser kostnadsramen för budgetåret 1962/63. Med hänsyn till att principbeslutet om försvarskostnaderna grundade sig på bedömningen att de avgörande motsättningarna mellan stormakterna kommer att bestå under överskådlig tid ansåg jag för egen del att beslutet borde respekteras oavsett om avspänning eller tilltagande motsättningar för stunden satte sin prägel på den utrikespolitiska situationen. Jag uttalade emellertid att regeringen, därest ytterligare anslagsmedel bedömdes erforderliga för att momentant höja vår beredskap, icke skulle uppfatta 1961 års försvarsbeslut som ett hinder för att framlägga härav betingade anslagsäskanden. I sammanhanget erinrade jag även om att åtskilliga åtgärder i beredskapshöjande syfte vidtagits under hösten 1961. Vidare anmälde jag, att överbefälhavaren i särskild ordning överlämnat av vederbörande myndigheter enligt hans direktiv utarbetade förslag till kompletterande medelsäskanden för budgetåret 1962/63 om sammanlagt 212 miljoner kronor. Jag framhöll därvid att jag, i den mån den departementala prövningen och granskningen av de anmälda frågorna gav anledning härtill, framdeles torde få återkomma med förslag till åtgärder.

Jag anhåller nu att få upptaga ifrågavarande spörsmål till behandling. Därvid lämnar jag först en redogörelse för under hösten 1961 vidtagna åtgärder i syfte att förstärka beredskapen. Vidare redogör jag, i den mån sekretesskäl det medgiver, för av överbefälhavaren ingivna framställningar rörande komplettering av medelsäskandena samt för en av flygförvaltningen gjord framställning om anskaffning av flygburna radarstationer.

Slutligen framlägger jag vissa egna förslag med anledning av de berörda framställningarna, vilka i sedvanlig ordning kommer att tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

Vidtagna beredskapsåtgärder hösten 1961

Såsom framgår av årets statsverksproposition har vissa beredskapshöjande åtgärder beslutats av Kungl. Maj:t under hösten 1961.

Sålunda har luftbevakningen och underrättelsetjänsten förstärkts. Förstärkningen av luftbevakningen, som enligt hittills meddelade beslut avser tiden intill den 1 juli 1962, har anbefallts i syfte att möjliggöra kontinuerlig uppföljning av luftläget inom vissa delar av landet. Då denna förstärkning ej bedömts kunna få full effekt enbart genom utnyttjande av flygvapnets radarstationer, har även vissa marina kustspaningsradarstationer organiserats för luftspaning (låg höjdstäckning).

För täckande av brister i utrustnings- och ersättningsbehoven har anskaffningar av bl. a. viss beklädnads-, sjukvårds-, tyg- (motsvarande) och fortifikatorisk materiel möjliggjorts. En ökning av lagerhållningen har skett i fråga om drivmedel, livsmedel, materialutredning m. m., därvid bl. a. tillgängliga lagringsutrymmen vid marinen och flygvapnet uppfyllts. Vidare har en forcering av översynsarbeten på fartyg och flygplan skett. Vissa angelägna byggnadsåtgärder, bl. a. anordnande av truppbefästningar, har igångsatts.

Kostnaderna för i det föregående nämnda åtgärder torde kunna beräknas till sammanlagt drygt 100 miljoner kronor. Beträffande sättet för kostnadernas bestridande må följande anföras.

Kungl. Maj:t har beslutat om åtgärder som medför att förslagsanslag överskrides med sammanlagt högst 11,4 miljoner kronor. Då Kungl. Maj:t i några fall hittills icke tagit ställning till behovet av anslagsöverskridande för beslutade åtgärder, kan ytterligare överskridanden av såväl förslags- som reservationsanslag bli erforderliga. Teoretiskt kan dessa överskridanden komma att uppgå till 8,5 miljoner kronor. De reservationsanslag, som det här är fråga om, utgöres av sådana, vilka enligt riksdagens bemyndigande kan överskridas enligt Kungl. Maj:ts bestämmande om av beredskapsskäl särskilda åtgärder måste vidtagas. Vidare må i detta sammanhang nämnas att viss tillfällig personal för luftbevakning fått anställas, för vilken avlöningskostnaderna kan beräknas till 0,5 miljon kronor.

Till Kungl. Maj:ts förfogande stående medel under anslaget till drift och underhåll av flygmateriel m. m. har intill ett belopp av 12,6 miljoner kronor fått utnyttjas för drivmedelsanskaffning. Vidare har för modernisering av befästningsanläggningar tagits i anspråk medel till iståndsättningsarbeten m. m. under försvarets fastighetsfond till ett belopp av 1,7 miljon kronor. Genom omdispositioner av medel under huvudsakligen materiel- och investe-

ringsanslag har även vissa ur beredskapssynpunkt angelägna materiel-anskaffningar och byggnadsåtgärder kunnat komma till stånd. Sammanlagt uppgår dylika omdisponerade medelsanvisningar, som beslutats av Kungl. Maj:t, till 56,35 miljoner kronor. Härutöver har vederbörande myndigheter haft vissa möjligheter att inom ramen för till förfogande ställda medel prioritera sådana anskaffningar o. dyl. som av beredskapsskäl är av särskild betydelse.

Medgivande att utöver tillgängliga anslag beställa viss sjukvårds- och beklädnadsmateriel m. m. har av Kungl. Maj:t lämnats till ett sammanlagt belopp av 8,9 miljoner kronor. Kostnaderna för ifrågavarande beställningar har, såsom framgår av årets statsverksproposition, förutsatts skola slutligt bestridas från vederbörliga anslag, vilka för nästa budgetår beräknats med hänsyn härtill. Det må erinras om att det här är fråga om tidigareläggning av anskaffningar, vilka eljest skulle ägt rum vid senare tidpunkt.

Slutligen har Kungl. Maj:t medgivit, att armétygförvaltningens rörelsekapital fått förskottsvis anlitas intill ett belopp av 10 miljoner kronor för anskaffning av fortifikatorisk materiel (ingjutningsgoods, formar för skyddsrum och bågelement, maskeringsnät m. m.) och taggtråd. Anskaffningarna avser sådan materiel som är nödvändig för en utbyggnad i ett skärpt läge och som icke bedöms kunna erhållas genom krigsleverans eller krigsproduktion. Enligt fortifikationsförvaltningen är ifrågavarande anskaffningar av avgörande betydelse för möjligheterna att kunna åstadkomma skydd för de mest aktuella truppförbanden så gott som omedelbart efter mobilisering.

Kompletterande anslagsäskanden för budgetåret 1962/63

Med hänsyn till det utrikespolitiska läget har överbefälhavaren funnit det nödvändigt att åtgärder för att tillgodose angelägna beredskapskrav på längre sikt — närmast intill utgången av budgetåret 1962/63 — snarast vidtages. I en del fall anses detta förutsätta ytterligare medelsanvisningar för nämnda budgetår. Med anledning härav har överbefälhavaren anmodat försvarsgrensheferna, försvarsgrensförvaltningarna, fortifikationsförvaltningen, försvarets sjukvårdsstyrelse och försvarets radioanstalt att uppgöra förslag till kompletterande äskanden för budgetåret 1962/63. Dessa äskanden har av överbefälhavaren insänts med eget yttrande den 29 november 1961.

De anmälda medelsbehoven innefattar i enlighet med av överbefälhavaren lämnade direktiv åtgärder av betydelse för förstärkning av luft- och kustbevakningen samt åtgärder för att höja insats- och mobiliseringsberedskapen. Särskilda medel har även beräknats för bibehållande under budgetåret 1962/63 av vissa krigsförband m. m., vilka i enlighet med 1958 års försvarsbeslut annars skulle ha utgått ur krigsorganisationen under nämnda budgetår. Som orsak till förbandens bibehållande i organisationen har angivits, att de kvalitetsförbättringar avseende återstående operativa förband, vilka

skulle motverka den i försvarsbeslutet förutsatta minskningen av antalet förband, icke kan genomföras förrän senare under 1960-talet.

Förvaltningsmyndigheternas kompletterande anslagsäskanden uppgår till i runt tal 212 miljoner kronor. Överbefälhavaren tillstyrker dessa förslag. Inom den angivna anslagsramen har överbefälhavaren gjort viss prioritering. Enligt överbefälhavaren utgör sålunda kostnaderna för synnerligen angelägna objekt 89 och för angelägna objekt likaledes 89 miljoner kronor. För övriga objekt utgör kostnaderna således 34 miljoner kronor.

De åtgärder som enligt överbefälhavaren är synnerligen angelägna kan sammanfattas sålunda (inom parentes anges redovisade kostnader i miljoner kronor).

1. Komplettering av tygmateriel samt drivmedels- och förplägnadsutrustning för de förband, som tills vidare ansetts böra bibehållas i krigsorganisationen (10,1).

2. Förbättring av övervakningen av havsområden och luftrum m. m. (4,6).

3. Höjning av insats- och mobiliseringsberedskapen vid regionala staber och mobiliseringsmyndigheter (5,7).

4. Forcering av aktuella större översyner av fartyg, kompletterande underhållsåtgärder beträffande dylika m. m. (5,0).

5. Anskaffning av specialflygplan för radarspaning (33,0).

6. Uppförande och iståndsättning av vissa befästningsanläggningar (22,7).

7. Andra åtgärder (7,9).

Bland angelägna åtgärder har överbefälhavaren upptagit främst sådana som innebär ökning av skyddet mot ABC-stridsmedel, iståndsättning och modernisering av vapen och vapenbärare, ökning av lagerhållningen av importerade råvaror och halvfabrikat samt tillgodoseende av ytterligare behov av befästningsanläggningar. De begärda kompletterande medelsanvisningarna avser i övrigt huvudsakligen materielanskaffningar för att täcka brister i utrustnings- och ersättningsbehoven m. m. Vidare har en medelsanvisning om 7 miljoner kronor begärts för sådana förhyrningar av motorfordon som sammanhänger med den av riksdagen numera godkända utspridningen av repetitionsövningarna. Det bör i detta sammanhang erinras om att i årets statsverksproposition (bil 6, punkt 57) förutsatts, att Kungl. Maj:t skall kunna besluta om ökad inlejning av motorfordon därest en utspridning av repetitionsövningarna sker i syfte att höja insatsberedskapen. Om riksdagen icke har något att erinra häremot, torde anslaget Armén: Förhyrning av motorfordon m. m. av nyssnämnd anledning få överskridas i erforderlig utsträckning.

Anskaffning av flygburna radarstationer

Av det föregående framgår att i de kompletterande anslagsäskandena medel upptagits för anskaffning av specialflygplan för radarspaning. I skri-

velse den 16 februari 1962 har flygförvaltningen återkommit till denna fråga och därvid hemställt om ett beställningsbemyndigande under anslaget till anskaffning av flygmateriel m. m. för inköp av flygburna radarstationer. I ärendet har överbefälhavaren yttrat sig. Av handlingar inhämtas i huvudsak följande.

Luftbevaknings- och stridsledningssystemets möjligheter att upptäcka, förvarna om och leda strid mot flygföretag på lägsta höjd är begränsade. Detta beror främst på den korta förvarningstid som erhålles med markmonterade radarstationer. Gjorda undersökningar visar enligt flygförvaltningen att önskemålet att erhålla förvarning om flygföretag på låg höjd bäst kan tillgodoses genom flygburna radarstationer. Förbättringen genom tillkomst av dylika stationer betingas huvudsakligen av den ökning av avståndet till horisonten som den högre placeringen av dessa stationer innebär men även av det förhållandet att spaning kan ske från platser (flygbanor) utanför kusten. De flygburna radarstationerna kan även utnyttjas för att snabbt fylla uppkomna luckor i den radartäckning som erhålles från radarstationer på marken.

Under utformningen av det moderna luftbevaknings- och stridsledningssystemet (Stril 60) har undersökningar gjorts rörande möjligheterna att helt eller delvis ersätta radarstationer för lågspaning med flygburna radarstationer. Undersökningarna har enligt flygförvaltningen visat att det ur skilda synpunkter icke är lämpligt att avse enbart flygburna radarstationer för lågspaning. De flygburna stationerna anses emellertid utgöra ett värdefullt komplement till de markmonterade radarstationerna. Detta har enligt flygförvaltningen bestyrkts såväl vid utförda systemutredningar som vid av försvarsstaben ledda samstudier. Åtgärder för att möjliggöra anskaffning av dylika flygburna radarstationer har med hänsyn härtill bedömts ha synnerligen hög angelägenhetsgrad.

I överbefälhavarens nyligen utarbetade riktlinjer för krigsmaktens fortsatta utveckling (ÖB 62) har förutsatts att förband med flygburna radarstationer skall successivt uppsättas under 1960-talet. Flygförvaltningen framhåller att ett genomförande av förslaget i ÖB 62 kommer att medföra en viss minskning av jaktflyget under budgetåren 1963/70. Härigenom friställes personal och byggnader m. m. bl. a. för ett förband av här ifrågasvarande slag. Med hänsyn till föreliggande planer för de flygburna radarstationernas utnyttjande i fred och krig beräknas här angiven omorganisation av en jaktdivision och ett baskompani preliminärt erfordra inrättande av beställningar för 46 underofficerare, en verkmästare och en flygtekniker. Åtta beställningar för fältflygare anses därvid kunna indragas. Personalförändringarna bör ske successivt med början under budgetåret 1963/64. Totalt beräknas personalförändringarna medföra en kostnadsökning av i runt tal 600 000 kr. Flygplanburen radar, som är lämplig för spaning mot luft- och ytmål, beräknas kunna inköpas från utlandet. Anskaffning av erforder-

ligt antal kompletta flygplan med reservdelar och erforderlig markutrustning torde uppgå till i runt tal 120 miljoner kronor. Med hänsyn till att produktionen av den typ som bör ifrågakomma för anskaffning skall upphöra är det enligt flygförvaltningen nödvändigt att beställning utlägges redan under innevarande budgetår. En senareläggning av beställningen skulle, om den över huvud taget kan genomföras, medföra en icke obetydlig förhöjning av priset.

Beställningsbemyndiganden för en anskaffning av den omfattning varom här är fråga kan enligt flygförvaltningen icke erhållas inom ramen för nu tillgängliga beställningsbemyndiganden under anslaget till anskaffning av flygmateriel m. m. Ämbetsverket hemställer därför om ett tilläggsbemyndigande av 120 miljoner kronor för innevarande budgetår. Erforderliga förskottsmedel i samband med beställningens utläggande anses däremot tillfälligt kunna bestridas från tillgängliga reservationsmedel under vederbörligt anslag. Resterande betalningsmedel erfordras i samband med leverans, vilken beräknas kunna ske under budgetåret 1963/64.

Överbefälhavaren framhåller, att flygburna radarstationer skulle innebära en värdefull komplettering av luftbevaknings- och stridsledningssystemet. En sådan komplettering anses öka systemets smidighet, uthållighet och förmåga att upptäcka mål på låg höjd. Enligt överbefälhavaren har ett belopp av 135 miljoner kronor avsetts för anskaffning av flygburna radarstationer m. m. inom den ekonomiska ram som föreslagits i överbefälhavarens riktlinjer för krigsmaktens fortsatta utveckling (ÖB 62). Denna anskaffning har enligt överbefälhavaren hög prioritet bland de objekt som — utöver nuvarande planering — tillkommer inom den ekonomiska delramen för flygvapnet enligt ÖB 62.

Enligt överbefälhavaren har chefen för flygvapnet på förfrågan anfört att de aktuella anskaffningsförhållandena för ifrågavarande objekt är sådana att alla möjligheter bör prövas för inrymmande av de under budgetåret 1962/63 erforderliga förskottsmedlen genom tillfälligt utnyttjande av föreliggande reservationer. Detta har enligt flygförvaltningens bedömande ansetts kunna ske. I vilken utsträckning och på vilket sätt det blir nödvändigt att göra en senareläggning av annan anskaffning inom flygvapnets materielplan för att därigenom frigöra medel för betalning av ifrågavarande flygplan bör enligt överbefälhavaren bli föremål för senare ställningstaganden. För att någon menlig inverkan på övrig aktuell materielbeställning icke skall ske tillstyrker överbefälhavaren att bemyndiganderamen under anslaget till anskaffning av flygmateriel m. m. för innevarande budgetår höjes med 120 miljoner kronor för anskaffning av flygburna radarstationer.

Departementschefen

Såsom framgår av det föregående har jag vid anmälan av utgifterna inom försvarsdepartementets verksamhetsområde till årets statsverksproposition

anfört att jag, i den mån prövningen av de enligt överbefälhavarens direktiv framlagda kompletterande anslagsäskandena gav anledning därtill, framdeles skulle återkomma med förslag till åtgärder. Jag uttalade vidare, att den utrikespolitiska utvecklingen därvid skulle vara av avgörande betydelse.

Den utrikespolitiska situationen har sedan i höstas icke undergått någon påtaglig förändring. Med hänsyn härtill synes det realistiskt att räkna med att den förstärkning av luftbevakningen som för tid intill den 1 juli 1962 anbefallts i syfte att möjliggöra kontinuerlig uppföljning av luftläget inom vissa delar av landet vidmakthålles även efter nämnda tidpunkt. Vissa andra åtgärder för förstärkning av den personella beredskapen m. m. kan också behöva vidtagas under nästa budgetår. För att bestrida kostnaderna för angivna åtgärder bör enligt min mening ett särskilt reservationsanslag, benämnt Vissa beredskapsåtgärder m. m., anvisas under fjärde huvudtiteln för budgetåret 1962/63. Anslaget torde uppföras med 10 miljoner kronor. Från anslaget bör jämväl få bestridas vissa materielkostnader m. m., som har samband med en förstärkning av den personella beredskapen.

Kostnaderna för angivna beredskapsåtgärder är i åtskilliga fall av den karaktär att de kan bestridas från avlönings-, omkostnads- eller övningsanslag som finnes uppfört i förslaget till riksstat för budgetåret 1962/63. I sådana fall torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om kostnaderna i första hand skall avföras på ordinarie anslag eller på förevarande anslag. I den mån utgifter avföres på ordinarie anslag bör motsvarande belopp av beredskapsanslaget tillgodoföras statens budgetutjämningsfond.

Utöver vad sålunda föreslagits är jag icke nu beredd att framlägga förslag om medelsanvisningar för beredskapshöjande åtgärder under nästa budgetår. Om den utrikespolitiska utvecklingen skulle motivera en ytterligare förstärkning av beredskapen under sagda budgetår bör i första hand på samma sätt som skett under hösten 1961 beredskapsförstärkande åtgärder vidtagas inom ramen för anvisade anslag eller genom överskridanden av försvarsgrenarnas övnings- och underhållsanslag. Jag vill erinra om att Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen 1962 föreslagit riksdagen att lämna Kungl. Maj:t bemyndigande att jämväl för budgetåret 1962/63 besluta om dylika överskridanden i den mån så erfordras av beredskapskäl. Därest dylika åtgärder icke skulle visa sig tillfyllest och anslag på beredskapsstat för försvarsväsendet icke får utnyttjas, torde anslag få begäras på tilläggsstat.

Såsom framgått av det föregående har enligt Kungl. Maj:ts medgivande armétygförvaltningens rörelsekapital förskottsvis fått utnyttjas intill ett belopp av 10 miljoner kronor för anskaffning av viss ur beredskapssynpunkt angelägen fortifikatorisk materiel m. m. Kostnaderna för ifrågavarande anskaffningar bör enligt min mening täckas under nästa budgetår genom att ett särskilt anslag anvisas under fjärde huvudtiteln. Anslaget, som bör nämnas Anskaffning av viss fortifikatorisk materiel m. m., bör uppföras

med 10 miljoner kronor. Varken detta anslag eller anslaget till vissa beredskapsåtgärder m. m. synes vara av den natur att det bör ingå i den för budgetåret 1962/63 föreslagna ramen för försvarskostnaderna.

Flygförvaltningen har föreslagit, att ett beställningsbemyndigande om 120 miljoner kronor för innevarande budgetår ställes till förfogande under anslaget till anskaffning av flygmateriel m. m. för inköp av ett antal flygburna radarstationer. Överbefälhavaren har tillstyrkt förslaget och därvid understrukit att flygburna radarstationer skulle öka luftbevaknings- och stridsledningssystemets smidighet, uthållighet och förmåga att upptäcka mål på låg höjd. För egen del finner jag det angeläget att luftbevaknings- och stridsledningssystemet, som för närvarande undergår en relativt kostnadskrävande modernisering, kompletteras på föreslaget sätt. Med hänsyn härtill och då, enligt vad jag under hand inhämtat, ifrågakommande anskaffning prioriteras, oavsett vilken ställning som togs till den i överbefälhavarens riktlinjer för krigsmaktens fortsatta utveckling beräknade kostnadsramen, föreslår jag, att ett särskilt beställningsbemyndigande om 120 miljoner kronor för innevarande budgetår upptages under anslaget till anskaffning av flygmateriel m. m. Vid bifall till förslaget bortfaller framtida behov av beställningsbemyndiganden till motsvarande belopp.

Jag tar icke nu ställning till frågan om organisation av och personalbehov för ett flygplanburet radarförband. Jag räknar emellertid med att dessa frågor efter ytterligare utredning skall kunna föreläggas 1963 års riksdag.

Aberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

I. att för budgetåret 1962/63 under fjärde huvudtiteln anvisa

a) till *Vissa beredskapsåtgärder m. m.* ett reservationsanslag av 10 000 000 kr.;

b) till *Anskaffning av viss fortifikatorisk materiel m. m.* ett anslag av 10 000 000 kr.;

II. att bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1961/62 utöver för ändamålet tillgängliga beställningsbemyndiganden under anslaget Anskaffning av flygmateriel m. m. medgiva utläggande av beställning å flygburna radarstationer inom en kostnadsram av 120 000 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Carl Hanström